

עוד ל.משטר ונוהג

אשר הסמל, או הרס"ר, הם נציגיו. חייל חייב לדעת חוקי צבא מהם, ולשם מה הם קיימים; הוא חייב לדעת מה הן זכויותיו וחובותיו — ולפיכך יש להקנות לו ידיעות אלה. יש ללמדו כל זאת בדרך הקשה, באימונים קשים, ביום ובלילה, ואז יבין וידע שמטרתו העליונה של המשטר הצבאי היא כוונתו למלחמה.

האימונים אינם מפריעים למשטר. נהפוך הוא: אימורים נכונים הם אלו המבוצעים תוך כדי הקפדה על חוקי המשטר והנוהג הנכונים, משטר החיים היחיד אשר יגן על החייל בחזית, הוא זה אשר ניתן לו בזמן שלום במסגרת האימונים. אם בתוך משטרה אימונים אתה מתרגל גם תרגול-סדר, ומסביר כי "תרגיל זה מקנה אחידות ומרים את רוחה של היחידה" — הרי זה דבר במקומו. אך אם תספר סיפורים כאילו זהו, בעיקרו של דבר, הגורם לנציחון — אין בדבר כל טעם. הרס"ר פנחס, אילו שללתי את תרגול-הסדר, לא הייתי כותב במכתבי הקודם בדיוק אותן המילים שחזרתי עליהן כאן.

ד. ממכתבך, חייל, עלול להתקבל הרושם, כאילו שללתי בכלל את נחיצותו של משטר צבאי. כנראה לא התעמקת במכתבי במידה מספקת. אלמלא כן, היית נתקל בו בפסקות, כגון: "המשטר הצבאי דורש להכון בכל זמן לקראת מצב של מלחמה, משמע לקראת מצב מוכר היטב..." או — "...משטר זה מתבטא — באחזה מלאה של כל תא לוחם, בכבוד-עצמי הבא לידי ביטוי באומץ-לב ובשאיפה להשיג את המטרה המוצבת למרות כל הקרבנות; בחישוב מדויק ובניצול כל רגע לתכליתו כדי לחסוך בזמן ובעצבים; בעריכת מערך-החיים כך, שיענה לתכלית האחת — כושר ויכולת-לחימה עליונים".

אמת, הרס"ר פנחס, המשטר חייב להיות אחד ואחיד. ואנו, החיילים, איננו דורשים מן המשטר הצבאי, למצוא דרך, שבה תובהר כל פקודה ופקודה לחייל שעליו לבצעה, ושתהא מושתתת על טהרת ההגיון; ברור לנו שדבר זה הוא בלתי אפשרי. אלא, כפי שכתבתי, דורשים אנו "שיהיה בה אותו יסוד בריא הקיים במשטר המושתת על ההגיון: יהיה ברור מראש, שאם פוקדים על חייל לעשות משהו — הדבר דרוש, ללא ספק, אף אם נדמה במבט ראשון שאיננו כך".

ההבדל בין שתי הגירסות גדול הוא. ברור שאי-אפשר, ואף איך צורך בכך, שכל פקודה וכל פרט שבמשטר בכללו יהיו מובנים לכל חייל וחייל. את הבנת הצורך במשטר

לידיד החייל ולרס"ר פנחס — שלום רב!

שמחתי לקרוא את תגובותיכם על מכתבי לנושא "משטר ונוהג", אשר תחילה העלה אותו חייל. למרות שהיו בהן מספר "מחמאות אישיות", שמחתי — מאחר שמצאתי בהן מספר נקודות חדשות וחשובות, אשר כדאי להדגישן, אם כמות שהן ואם את היפוכן. ועכשיו — לענין.

א. אתה, ידידי החייל, טוען שניסית לעורר הלכי מחשבה, אשר יוכיחו כי יש הגיון בשיטה הצבאית. בכך הריני תמים-דעים אתך לחלוטין. אך טוען אני שהנמקתך שלך את המשטר הצבאי איננה מושתתת על טהרת ההגיון. יתר-על-כן, רבות התקלות הצפויות מתפיסה כמו זו שלך. במקום לקבל את גירסתך, כי שמירת גקיון התלבושת ושלמותה בעשית לשם "הריגת האויב וכיבוש ארצו", דומני שמן הראוי לקבל את תפיסתו של רס"ר פנחס: "התלבושת, כמו המשפנות וכל יתר הצידוד, הנם רכוש העם; חייל שאינו מקפיד על שמירת הצידוד גורם לבזבוז כסף, אשר יחסר לקניית-נשק וצידוד אחר, שערכם רב בשעת ההכרעה".

ב. לענין המאסר והפגיעה בכבודו של העבריין הנאסר — צורת המאסר בצבא מוגדרת ע"י החוקה הצבאית, לא כן? היא אינה מזכה שום סמכות להשפיל את הנאסר. אילו צדקת בהנחתך האומרת שהאסיר — החייל שעבר עברה — אינו מתרשם מעצם היותו נתון במאסר, ועל כן יש להוסיף על עונשו ולהשפילו, כי עתה יש להניח כי גם במטכ"ל היו מגיעים לאותה מסקנה נכונה, והיו קובעים בחוק הצבאי שאכן יש לעשות זאת. הלוא אין הדבר כך.

זאת ועוד: גישתך זו, הטוענת שתנאי מאסר אינם גרועים מתנאי חזית או אימונים קשים, אינה עולה בקנה אחד עם תשובתך, הטוענת שפחד המות שבחזית אינו אלא המצאתם של כאלו שאינם מבינים בענייני צבא ולא כלום. אך עוד אשוב ואגע בנקודה זו.

ג. תוקפים אתם אותי כאילו אני שולל הטלת עונשין מעיקרה. האמת היא, שאני, כחייל, מתנגד לעונשים שאינם מחנכים, לעונשים שאינם מתאימים לחומרת העברה ולעונשים המלווים הרגשה, שאינם באים אלא לספק את יצר הנקמה של הסמל או של הרס"ר. בצבא, כמו בחיים האזרחיים, חייב מקבל העונש — העבריין — להכיר ולדעת שעבר עברה על חוקי הצבא, ולחוש שקיבל את המגיע לו; ולא מידי פלוגי או אלמוני — אלא מידי של הצבא,

הזה, את ידיעת תכליתו היסודית ואת הנחיצות בקיומה של המשמעת בכללה ובמלוא הקפדנות — את אלו יש להחדיר. לכן התקוממתי כל כך למכתבו של חייל. הסברתו את המשטר הצבאי היתה בלתי משכנעת, ולכן — מער ערת את האָמון בה.

ה. אינני רואה את עצמי מוסמך להבהיר את מטרתו של המשטר הצבאי, אף כי מאז כתבתי את מכתבי הראשון שוב אינני טירון. אך אנסה להבהיר, כפי שהדברים נראים לי, את האמצעים שבאמצעותם אפשר להחדיר את המשטר ליחידה צבאית:

1. המסגרת הצבאית — מערכת חוקי המשטר והנהג — מיועדים להביא את החייל, כפרט, ואת היחידה, כקבוצת לוחמים, לידי כך שבתנאי קרב, תחת אש, יוכלו לעשות מספר פעולות גדול ככל האפשר, בלי להפסיד זמן למחשבה על מה שמוטל עליהם לעשות לשם השגת משימתם. על מערכת חוקים זו ליצור את הרגשת-הצוות, אותה משמעת המובנת מאליה, את הנאמנות למפקד, לחבר בשעת קרב, ואותה חתירה לקראת ביצוע התפקיד למרות הקשיים. אם אמנם אלה הן משימותיו של המשטר, עליו ליצור מסגרת שלמה ומושלמת, הקיימת גם לאחר התרגול, באורח טבעי, והיא המביאה לידי הרגשת הכבוד הצבאי של החייל-הפרט ושל היחידה.

2. מסגרת זו, מן הראוי שתיקבע לפרטי פרטיה, ושתהא הגיונית בכללה. אי-אפשר להחדיר בחייל את ההבנה שהזמן הוא ה"מצרך" היקר ביותר בקרב, כשהוא שרוי בתוך משטר של בטלנות, של עמידה בתור ללא-צורך, של גירוד שטחים וכיו"ב. אי-אפשר לחנך חייל לכך שידע מה יקרים הנשק, המזון והתחמושת בעת קרב, ועד כמה עלולים הם להיות גורמים הקובעים את גורלו ואת גורל משימתו — אם ננתר על הקפדה בשמירת הנשק ובחסכון התחמושת. משטר כזה, המקפיד על כל הפרטים החיוניים לקרב, ומקיף את כל הפרטים המסייעים בקרב — הוא המשטר הנכון. משטר המוסיף לפרטים אלו פרטים שאינם חיוניים — חוטא למטרה העיקרית, מאחר שהוא מבטל את העיקר ומדגיש את התפל.

מאז כתבתי את תשובתי הראשונה עברו מספר חדשים, הועברתי ליחידה לוחמת ועכשיו אני נמצא בקורס מ"כים. בקורס היתה לי הזדמנות להכיר את "הוראות משטר ונהג" הרשמיות, ועלי לומר את האמת — אילו רק פילאו אותן כרוחן, בלי "תוספות", בלי "הרחבה ושיפור" — דומני שהיה המשטר תכליתי יותר, ומאידך גיסא — אפשר היה לחיות!

ו. אולם בכך שהחמל ידע את כל פרטי המשטר, יתרגל להם ויחיה אותם יום-יום לא סגי. כאן עלי להתנגד לכמה

מדעותיך אתה, הרס"ר פנחס, ולשם כך אין עלי אלא לצטט כמה משפטים מדבריו של מפקד קורס המ"כים שבו אני נמצא. כונתי למנהיגות. אני אמרתי שכל אדם עלול לטעות. אתה מבקש זכות זאת גם למפקדים. — — — כשחייל טועה, עלול הוא לגרום לתקלות רבות ולעיתים אף לסכן את חייו. אך כשמפקד טועה, הוא עלול לגרום לארביצוה של המשימה שהוטלה על יחידתו, ולמותם של חיילים רבים". דברים אלו אמר לנו המפקד. ועוד: "רופא, כשהוא טועה, מסכן את חייו של חולה אחד, ואילו המפקד עלול למלא, בגלל טעות אחת, בית-חולים שלם".

לא! אין למפקד הזכות לטעות כזכותו של הטירון. אם אמנם יש ומפקד טועה, מאחר שאינו אלא בן-אדם, כדברייך, "עלינו לתקן את טעותו בצורה מתאימה, תוך כדי שמירה על המורל של חייליו, ולזכור תמיד שטעותו של מפקד חמורה פי כמה מזו של הטוראי — — —". "טעויות של מפקדים, בזמן שלום כמו בזמן מלחמה, לא זו בלבד שהן גורמות לנזק הנובע מן הטעות עצמה, אלא שהן פוגעות גם ביסוד היסודות — באָמון שרוחש החייל למפקדו. וזהו הדבר המסוכן כל-כך למורל של הצבא —". אתה, הרס"ר פנחס, הסברת בצדק שהמפקדים מבטאים את דבר הצבא ומתרגמים אותו לשפת היום-יום. ולא לה רוצה אתה להרשות לשגות ולטעות. ממש באותה מידה שאתה מרשה זאת לטירון!?

כשהיו המפקדים כפי שלעליהם להיות (ועלי לומר, שאני מכיר רבים מאוד שטוב להמצא ביחידתם), כי אז תענוג יהיה זה לחייל לעמוד במסדר ולחלוק להם כבוד. אגב, בטוחני שאז יהיו המסדרים קצרים ו"לענין". אז יחוש כל חייל שבהשתתפותו במסדר הוא מכבד את צה"ל כולו. שאל נא את פי החייל מה דעתו על המסדרים ביחידתו — אם ישיב לך שהוא נהנה מהם, אות הוא כי מפקדיו בסדר. אם ישיב לך שהם "מנדנדים" לו — אות הוא שאין המסדרים בסדר, או שאין המפקדים בסדר.

ז. ועתה לנקודה חשובה, אולי אף החשובה ביותר, הלוא הוא ענין פחד-המות בקרב. ידידי החייל, אינני יודע מהו נסיון הקרבי. אינני מתיימר להגיד שנסיון רב במיוחד, אך משהו מזה חזיתי גם מבשרי. הייתי חושב את עצמי לפחדן מופלג אילו ידעתי שתופעה זו של הפחד בשדה הקרב היא תכונתי האישית בלבד, אף שהצלחתי להתגבר עליה ולפעול כיאות. אך שוחחתי עם כמה אנשים שנסיונם הקרבי גדול פי כמה משלי, דיברתי עם טייסים אשר ניהלו קרבות אויריים לעשרות — והנה ברגע מסויים באו והודיעו שאינם מסוגלים עוד לעלות במטוס, שאי אפשר להם יותר להתגבר על פחדם. קראתי ספרים העוסקים בנושאים צבאיים, וכולם מגיעים למסקנה אחת.

ידידי החייל, לפחד-המות אין מתרגלים. לענין זה לא תועיל שום „ציננות“. תשאל, אם כן, כיצד זה נלחם אדם ומנצח, או נהרג, למרות פחד-המות? דומני שכמה וכמה סיבות לכך, אשר המשטר אשר אתה מציע לא יעשה להשגתן, והן:

1. מנהיגות — היינו, האמון במפקד. הנכונות ללכת אחריו ולבצע את פקודותיו. ההרגשה שקוּא לא יטיל עליך אלא את הדבר שיש הכרח לעשותו ואשר ניתן לבצעו. היה לי מ"מ כזה, עד שהגעתי לקורס המ"כים. זהו גבר — אתו אפשר ללכת לאש!

2. משמעת — אותה משיגים כתוצאה של מנהיגות מחד גיסא, ושל הרגלים הנובעים ממשטר צבאי נכון מאידך גיסא.

3. אמונה בצדקת המלחמה, בהכרחיותה ובסיכוייה.

4. רוח היחידה ואחנת הלוחמים.

5. הרגלים המקנים אבטומטיות לכל אותן תנועות שחייב החייל לעשותן בשדה. הרגלים אלו נרכשים בעיקרם באימונים המקצועיים, ובחלקם במשטר הצבאי בכללו.

כושר הלחימה של החייל איננו, אם כן, אלא תוצאה של גורמים רבים. אם ברצונך להביא את חייליך לידי כך שלא יתגלו על קו אופק, שלעולם יתחפרו, שלעולם ישמרו על פיזור — תשיג זאת עלידי אימונים, ורק עלידי אימונים. המשטר הצבאי — ערכו במקומו מונה, אך אל תתבע ממנו את אשר איננו יכול לתת.

ח. משטר איננו הופך להיות משטר צבאי, אלא כשהוא עונה על הצרכים הצבאיים של הצבא הנדון, ולתקופה הנדונה. אין המשטר הפרוסי הולם את צה"ל בשנת 1954, בדיוק כשם שאין משטר ה„הגנה“ מ-1936 הולם, וזאת למרות העובדה, ששני המשטרים הנזכרים הלמו את היחידות למענן הותאמו, ואת הזמן בו פעלו. ואף על פי כן קיימים בכל משטר צבאי, לפי עניות דעתי, כמה יסודות קבועים ועומדים:

1. הוא סומך על החייל ונותן בו אותה מידת אמן אשר לה הוא ראוי לפי רמתו המוסרית והתרבותית. „ — — — החבר היה מעדיף להאסר בכבוד — — —“ כותב חייל בתשובה למכתבי. אכן, בימים שהיתה משמעות למילה „חבר“, בימי מלחמת-העצמאות, ולפניה, היה המאסר (במקרים שהוא היה בלתי-נמנע) נעשה לפי כללים אלו. חשוב-נא היטב, אולי אותה חבר-נת היא-היא הדבר החסר לנו היום? ואולי כדאי שאותה חברות תטופח שוב ע"י המשטר הצבאי הנכון?

2. המשטר בונה היררכיה ברורה של פיקוד, אשר רק באמצעותה רוכש כל חייל את ההרגל להשמע מיד ובאורח כמעט אבטומטי לממונים עליו. הרגל זה נרכש ע"י אימון מתמיד במילוי פקודות, וע"י שיטה ברורה של שכר ועונש.

3. הוא נוטע הרגלים שונים, הדרושים למילוי התפקיד בקרבות הצפויים. ידידי החייל! שמחתי, כחייל פחות ותיק, ללמדך משהו חדש. אכן, הרגל בשטח מסויים נותן יתרונות בשטח אחר. הדוגמה אשר נתת לשלילתה של ההנחה המדעית הזו אינה משכנעת ביותר, מאחר שלהיות סטודנט — אין זה הרגל (אמנם ישנם בעולם סטודנטים נצחיים כאלה, בנים להורים עשירים אשר לגביהם הפך הדבר להרגל, והם טוענים שזהו הרגל נעים...).

יתכן שלא הבהרתי את דברי במכתבי הראשון במידה מספקת, ולכן באה תשובתי זו. אני מציע לך, עם קריאתה, לחזור ולקרוא גם את מכתבי הראשון. שניהם יחד מבטאים השקפה מסויימת, והפעם כבר לא של סירון, אלא של חניך קורס מ"כים. דומני שהיא תורמת לענין המשטר והנוהג יותר מן ההשקפה אשר הובעה במכתבו הראשון של חייל, ואשר נשמעה גם בין שורות מכתבו השני (שיש בו אמנם גם נסיגות מסויימות) — כי המשטר הוא הגיוני, אלא שזהו מין הגיון כזה, שאין הטירון מסוגל להבינו.

חברו של ראובן

מנויי „מערכות“! עיינו בחזור מס' 3 הניתן בסוף החוברת